

OSVRTI

SLAVIA 52 (1983), 53 (1984), 54 (1985)

ROČNÍK 52 (1983)

U 1. svesku EMANUEL MICHALEK, *K nejasným výrazům v kapitole De nautis Klaretova Glosáře* (13-16), nadovezujući se na svoja ranija proučavanja leksika u Klaretovim rječnicima, napose onog njegova sloja koji je povezan s emauskim crkvenoslavenskim jezikom, potanje se zaustavljala kod izraza *supruh-addipa, prozak* (= *prosák*)-*concipa* objašnjavajući podrijetlo i značenje kako staročeškoga tako i latinskoga izraza.

U rubrici »Materiály a diskuse« RADOJICA R. JOVIČEVIĆ, *Rod i deklinacija staroslovenskih likova Raavъ, Raavъ, Ravъ* (47-49) daje bilješke uz natuknicu *Raavъ, Raavъ, Ravъ*, navodeći da se radi o adaptiranome imenu ženskoga roda *i*-deklinacije, i u tom smislu predlaže korekciju u Rječniku staroslavenskoga jezika ČSAV.

EMIL PRAŽÁK, *Poznámky k původu a dějinám textu svatováclavské písně* (74-79) nastoji dati odgovor na otvoreno pitanje podrijetla i datiranja ovoga najstarijega sačuvanog književnog teksta češkoga jezika. Autor polazi od pretpostavke da forma od tri strofe poznata u najstarijim zapisima nije izvorna već je verificirana odredbom o dobivanju otpusta grijehâ koja propisuje pjevanje pjesme upravo u takvoj formi. Izvornu

strukturu rekonstruira kao formu od četiri strofe izgrađenu po ugledu na bizantski kanon pod direktnim utjecajem *Službe sv. Václavu*. Iz toga pristječe mogućnost da se postanak pjesme *Svatý Václave* datira najkasnije do polovine 12. st., dakle u vrijeme kada je u Češkoj još postojala slavenska liturgija ili je barem bila u živome sjećanju.

Kao prvi članak 2. sveska smješten je prilog VOJTĚCHA TKADLČÍKA, *Cyrilský nápis v Michalovcích* (113-123). S obzirom na to koliko je rijedak epigrafski ćirilski materijal na teritoriju današnje Čehoslovačke (poznat je samo Levinski natpis iz 13. st.), razumljiva je pažnja koja se poklanja svakomu novom otkriću ove vrste. Analizirani natpis nalazi se na kame-nome bloku pronađenom pri arheološkome istraživanju rotunde iz 11. - 13. st., otkrivene u istočnoslovačkome gradu Michalovce. Kameni blok s natpisom danas je smješten u Zemljin-skome muzeju. Pri prvome pokušaju dešifriranja iznesena je pretpostavka da potječe najkasnije iz 9. st., da se radi o umbrijskome pismu i natpis je pročitán *Suin Panov Isus* (= *Sin Božji Isus*). Ove pretpostavke Tkadlčík odbacuje kao neosnovane i predlaže novo objašnjenje: radi se o ćiril-skome nadgrobnom natpisu od pet redaka (pri prvom pokušaju pročitana su samo srednja tri retka) iz god.

1060/61 koji glasi: *sbde ležitъ kъnędzъ presianъ vъ lęto SΦE (6505=996/7) vъ lęto SΦ3Θ (6569=1060/61)*. Do ovog zaključka dolazi nakon detaljne epigrafsko-paleografske analize, smještajući natpis u širok kontekst poznatih epigrafskih ćirilskih spomenika. Novi natpis autor povezuje sa starijom makedonskom pismenom tradicijom (upotreba *dz* i dr.). Slijedi pokušaj identifikacije ličnosti na koju se natpis odnosi. Povezivanje natpisa s makedonskom poviješću navodi ga na zaključke da u vremenske periode omeđenom natpisom od poznatih ličnosti dolazi u obzir knez Presian, sin Ivana Vladislava (1015-1018).

NORMAN INGHAM, *Jedna opomenutá textová filiace a její význam pro studium církevněslovanské literatury (161-163)* skreće pažnju na parafrazu citata iz Mt 10, 21 (*Vstanetъ bo . reče . bratъ na brata*) u Oficiju na prenesenje moći Borisa i Gleba koja se ponavlja u Prvoj svetovaclavskoj legendi, dok Legenda o Borisu i Glebu citira točno. Iz toga slijedi zaključak da je autor Oficija poznao Prvu svetovaclavsku legendu i da su ruski autori Borisa i Gleba dovodili u vezu s Vaclavom. Ovo mjesto još jednom potvrđuje povezanost obje tradicije.

VĚNČESLAVA BECHYŇOVÁ, *Vatroslav Jagić ve vzpomínkách a ocenění Josefa Karáska (K sedmdesátému výročí úmrtí V. Jagiće)* (181-193) daje vrijedan doprinos upoznavanju ljudskoga profila Jagićeve ličnosti. Josef Karásek, učenik V. Jagića i kasnije knjižničar Jagićeva Slavonskog seminara, bio je u prijateljskim odnosima s Jagićem sve do svoje prerane smrti (1916), kako potvr-

đuje i njihova, dosada neizdana, međusobna korespondencija. Karásek je kao novinar ostavio brojne uspomenene i vijesti iz prve ruke o pogledima i karakteru V. Jagića, kao i upućene informacije o njegovoj djelatnosti. To su s jedne strane lične uspomenene učenika na cijenjenoga i voljenoga učitelja koje otkrivaju Jagića ne samo kao briljantnoga učenjaka i organizatora već i kao izvrsnoga pedagoga. Karásek nije bio Jagićev kritičar, međutim, s potpunim razumijevanjem njegova naučnog značenja, karakterizira Jagićevu cjelokupnu naučnu djelatnost, informira o Jagićevim najznačajnijim naučnim potpizatima, upoznaje s njegovim djelima češku javnost. Njegove su karakteristike neposredna svjedočanstva očevica i odnose se na zaista najtemeljnija Jagićeva djela.

VLADIMÍR ŠAUR, *K poměru dz:z v staroslověnině a bulharštině (225-230)*. Novi dijalektološki materijali objavljeni u IV tomu bugarskoga dijalektološkog atlasa (1981) daju autoru povod za reviziju dosadašnjih tradicionalnih pogleda na genezu izgovora *dz* i *dž* u bugarsko-makedonskom arealu. Prema uobičajenoj interpretaciji razvoj *dz* > *z* smatra se tipično bugarskom promjenom, izvršenom približno u vrijeme od 9. do 11. st. (s pozivom na situaciju u starim ćirilskim tekstovima Sav Supr). Sekundarno *dz* obično se smatra tipično makedonskom pojavom koja ima najveću frekvenciju u ohridskom i susjednim dijalektima, dok se u pravcu sjeveroistoka njegova frekvencija smanjuje. Međutim, autorova interpretacija novoga dijalektološkog materijala vodi zaključku da je pojava sekundarno-

ga *dz* sistemski istočnobugarska i da je do prodora na zapad došlo kasnije, u pojedinim riječima, tek u vrijeme kada je na istoku ovaj proces bio već završen. Autor predlaže sljedeću kronologiju: Primarno se *dz* gubi najkasnije u 11. st. Tek onda se javlja sekundarno *dz*, dakle od kraja 11. st. i u toku 12. st. S obzirom na to da je zapadna granica pojave sekundarnoga *dz* istovjetna s jatovom granicom, autor pretpostavlja da se sekundarno *dz* javlja u vrijeme kad su prekinuti kontakti između naseljenja na istok i na zapad od jatove granice (od kraja 11. st. i u toku 12. st.) koja se približno poklapa s tadašnjom administrativno-upravnom granicom između teme Makedonija i Bugarska. U ovo se vrijeme razvilo sekundarno *dz* u ruskim (Trakija) i djelomično i drugim dijalektima. Sekundarno se *dz* ne javlja na teritoriju koji se nalazio pod crkvenom upravom Ohrida i u nekim sjeveroistočnim oblastima. Razvoj *dž>ž* analogan je, ali je kasniji. Zapadni izgovor sa sekundarnim *dz* (*nodze*, *dzaden*) razvija se tek u kontaktu s istočnim dijalektima koji se obnavlja iza 1187. god. S obzirom na to da se isti izgovor javlja i u srpskim dijalektima, vjerojatno je do njegova većeg proširenja dolazilo tek u 14. st., tj. u vrijeme kad su Makedonija i istočna Srbija predstavljale zajedničku administrativno-upravnu cjelinu. Sekundarno *dz* i teritorijalno ograničena promjena *dž>ž* gubi se najranije od 15. st., jer su to promjene poznate i u turcizmima.

A. A. АЛЕКСЕЕВ, »*Песнь песней*« в Чешской библии и восточнославянские переводы XV-XVI в. (283-289) prati sudbinu Pjesme

над pjesmama kod južnih i istočnih Slavena. Od osam tipova prijevoda Pjesme nad pjesmama u južno- i istočnoslavenskoj književnosti u tri- ma od njih moguće je govoriti o utjecaju češke biblije: to je tekst u zapadnoruskome zborniku iz 15.-16. st. iz Sinodalne zbirke Istorijškoga muzeja u Moskvi koji se temelji na Paderovskoj bibliji iz 1433. g. koja leži u osnovi 3. redakcije češke biblije, zatim tekst F. Skorine izdan u Pragu 1518. g. koji se temelji na Venecijanskom izdanju češke biblije iz 1506. g. i tekst o Ostroškoj bibliji iz 1580/81. g. u kojemu se otkriva indirektan utjecaj češke biblije posredovan tekstom Skorine. Ovaj se utjecaj ogleda u usvajanju novih načela biblijskoga prijevoda u skladu s ciljevima prijevoda namijenjenoga širokim, izvancrkvenim slojevima. Ovi novi principi - komentirani i eufemizirajući prijevod - kod istočnih Slavena postaju poznati tek posredstvom češke biblije.

U rubrici »*Materiály a diskuse*« dvobroja 3-4 ДОРА ИВАНОВА-МИРЧЕВА, *Състояние на проучванията на историята на българския език в българската езиковедска наука* (310-316) donosi pregled obrađivane problematike iz povijesti bugarskoga jezika u posljednjim desetljećima u Bugarskoj, ističući ujedno najbliže zadatke. Uz ostalo, informira da je već izrađen I tom Starobugarskoga rječnika (A-I).

VĚNCESLAVA BECHYŇOVÁ, *Nová vydání historických prací z prostředí bulharských katolíků* (337-342) informira o novim izdanjima književnih djela koja su se pojavila u bugarskoj katoličkoj sredini i čuvaju se u Vatikanskoj knjižnici.

Ovim je izdanjima prethodio opis slavenskih rukopisa u Vatikanu (1977). Od spomenutih novih edicija poseban interes pobuđuje jedan anonimni talijanski tekst o pokrštavanju Bugara od Ćirila i Metodija koji je otkrio B. Dimitrov u Vatikanskoj knjižnici (fond Borgiano) i izdao u *Palaeobulgarica* 2, 1978 (3). V. Bechyňová obećava detaljniju razradu pitanja koja ovaj tekst postavlja.

ROČNÍK 53 (1984)

VLADIMÍR ŠAUR, *Je bulharské veče/veke z psl. vĕtje?* (12-15). Osim forme *vĕtje* autor za psl. pretpostavlja i postojanje dubleta *vĕtše* i adv. forme *veče/veke* objašnjava kao kontinuantu ovih starih dubletnih komparativa.

Od prikaza u 1. svesku skrećemo pažnju na ocjenu *Glagoľjskih natpisa* B. Fućića od V. TKADLČÍKA (88-94) koja je autoru dala povod da se ponovo osvrne na problematiku glagoľjskih abecedarija.

U 2. svesku JOSIP VRANA daje svoje tumačenje problema podrijetla ćirilskoga teksta Reimskoga evanđelja: *O postanku ćirilskog teksta Reimskog evanđelja* (113-123), međutim, bez konfrontacije sa sličnim pogledima K. Horálka. Na temelju analize nekih grafijskih i jezičnih osobitosti ćirilskoga teksta Reimskoga evanđelja, njegovoga sinaksara kao i leksičkih i važnijih tekstualnih varijanata u usporedbi s najstarijim kraćim evanđelistarima As Sav Ostr i hrvatsko-glagoľjskim evanđelistarom misala Illir. 4 koji je J. Vrana ranije proučio i nazvao Omišaljski (Om) autor predlaže sljedeće zaključke: ćirilski tekst Reimskoga evanđelja predstavlja fragment kraćega evanđelistara ruskoga

podrijetla prepisan u 2. pol. 11. st. u Sazavskom samostanu od prepisivača Rusa. Predložak Reimskoga evanđelja pisan je u 1. pol. 11. st., dakle u vrijeme opata Prokopa, i u ovom smislu Vrana tumači i poznati glagoľjski zapis. Ruski je predložak vrlo rano izgubio vezu s ruskim teritorijem i potječe od nekog vrlo staroga staroslavenskog evanđelistara. Među uspoređivanim evanđelistarima Reimsko evanđelje zauzima posebno mjesto na što upućuju podudaranja s varijantama As i Om s jedne strane, a s druge strane postoje pokazatelji da je bio podvrgnut istim revizijama kao Sav i Ostr, međutim, ujedno sadrži i velik broj samostalnih varijanata.

RADOSLAV VEČERKA, *Vyjadřování rodové kongruence s a-kmenovými a ja-kmenovými substantivy mužského rodu v staroslověnině* (124-131). U stsl. kanonskim tekstovima poznata su dva tipa kongruencije muških *a-* i *ja-* osnova; formalna kongruencija s adjektivnim dodacima u ženskome rodu i kongruencija po smislu, odnosno prema prirodnome rodu koji nije formalno gramatički izražen. Oba tipa kongruencije zastupljena su u stsl. kanonu približno u odnosu 1:5 u korist kongruencije po smislu. Slična sintaktička dubletnost karakteristična je ne samo za stsl. već i za starije razvojne etape svih slavenskih jezika, dok u suvremenim jezicima dolazi samo muška kongruencija po smislu. Analiza materijala s ogleđom na gramatički karakter konstrukcije i semantiku determinirane imenice vodi zaključku da je izbor tipa kongruencije motiviran samo gramatičkim faktorima, dok je semantika imenice irelevantna. Distantna kongruencija uvijek je izražena

muškom formom, tj. po smislu, dok kongruencija u okviru jedne rečenice varira prema sintaktičkoj funkciji zavisnih adjektivnih izraza. Kongruencija po smislu dolazi u konstrukcijama s glagolskim prilogom (u nom. sg., pl., du.). U svim drugim sintaktičkim funkcijama kongruencija formalno ovisi o gramatičkome broju: u sg. dolazi muška kongruencija po smislu, a u pl. ženska kongruencija po formi.

2. svezak donosi i pregledne informacije o radu IX međunarodnog kongresa slavista u Kijevu 1983. O staroslavenskoj i crkvenoslavenskoj problematici informiraju E. BLÁHOVÁ i Z. HAUPTOVÁ (196-200), o leksikološkoj i leksikografskoj problematici piše J. FILIPEC (201-205).

U slijedećem svesku (dvo broj 3-4) MIROSLAV PELCL, *Doba a místo vzniku archetypu svatovítské legendy* (334-339) rješava pitanje gdje i kada se prvi put pojavila Legenda o sv. Vidu, uspoređujući dvije poznate verzije teksta, ćirilsku iz Uspenskog zbornika i glagoljski praški odlomak, koje se vežu uz zajednički latinski predložak, otkriven tek u novije vrijeme. U glagoljskom tekstu autor ističe dosljednu upotrebu nom. - akuz. prema gen. - akuz. u ćirilskom tekstu kao i upotrebu *kromě* u funkciji veznika kao potvrde arhaičnosti teksta i njegove povezanosti s češko-moravskim teritorijem. Zatim se osvrće na pitanje o podrijetlu i proširenosti kulta sv. Vida, smatrajući da je ovaj kult u Moravsku importirao Metodije u okviru obrane protiv napada na slavensku liturgiju od strane bavarsko-franačkog duhovništva. Uvođenje kulta sv. Vida dovodi u vezu s nekadašnjom crkvicom sv. Vida iz zadnje

četvrtine 9. st., otkrivenom u Starom Mjestu u Moravskoj, pretpostavljajući da je upravo za ovu crkvicu bilo potrebno prevesti latinsku legendu. Prvi se prijevod mogao pojaviti između 873-887. godine. Odatle su legendu prognani Metodijevi učenici prenijeli u Češku gdje se čuvala u Pragu (crkva sv. Vida) sve do vremena Karla IV kada su se s rukopisom upoznali hrvatski glagoljaši u Emauzu.

Informativan pregled svih bugarskih izdanja starih tekstova iz god. 1975-1983. daje E. BLÁHOVÁ, *Bulharské edice starých tekstů vydané v letech 1975-1983* (388-393). Prikaz daje sliku izvanredno bogate izdavačke djelatnosti u Bugarskoj u ovoj oblasti i njezine, uglavnom, visoke kvalitete. Velika većina prikazanih naslova u Slaviji nije bila posebno recenzirana.

ROČNÍK 54 (1985)

EMANUEL MICHÁLEK, *Čírkevní slovanština v latinsko-českých slovnících 14. století* (121-127). Poznata je činjenica da se u staročeškim tekstovima iz 2. pol. 14. st., napose u Klaretovim latinsko-češkim rječnicima, susreću izrazi crkvenoslavenskoga podrijetla. To su s jedne strane izrazi, povezani sa stsl. leksikom, tj. leksikom do kraja 11. st., djelomice su to noviji izrazi povezani s hrvatskocrkvenoslavenskim leksikom. Razgraničavanje ovih dvaju slojeva csl. leksika u starijim radovima nije uvijek precizno provedeno, ali je moguće, kako potvrđuju autorove analize. Autorova proučavanja vode i k zaključcima o odnosu staročeških autora prema ovom leksiku i načini njegovu integraciji u staročešku jezičnu situaciju. Adaptacija csl.

izraza rjeđe se ograničava na samo semantičke promjene, češće dolazi i do formalnih promjena, poznati su i hibridni hrvatskočeški kompoziti (na pr. *kipsen* = *kip* + *ps(i)* + *-en*). Analiza materijala potvrđuje da autori prvih latinsko-čeških rječnika nisu smatrali csl. samo za relikat prošlosti, već su se prema njemu odnosili na isti način kao prema staročeškoj ili latinskoj građi, koristeći csl. izraze za tvorbu neologizama, a kod prevođenja tuđih nelatinskih riječi za postizanje svečanosti ili arhaičnosti izraza.

VLADIMÍR ŠAUR, *Bulharské št, žd < x_{tj}, x_{dj}* (128-140). Objlašnjujući genezu izgovora *št, žd*, u pogledima na apsolutnu i relativnu kronologiju promjena *x_{tj}, x_{dj}* autor se nadovezuje na radove V. Georgijeva, A. Lamprehta i F. V. Mareša. Ne slaže se s mišljenjem da je ćirilometodski izgovor bio *k, g*, jer je tada postojao jedinstven nepalatalan izgovor velara, a ni s mišljenjem da se izgovaralo *št, žd*. Autorovi su zaključci sljedeći: U solunskome dijalektu 9. st. postojale su tri bezvučne afrikate (*c, č, ċ*), ali samo dvije zvučne (*3, ž*), dok je moravski govor imao samo dvije bezvučne afrikate (*c, č*), međutim zapadnoslavensko *c* bilo je mekše od južnoslavenskog, kako potvrđuje grafija Kij i Prag. Izvorna glasovna vrijednost glagoljskih grafema *ϣ* i *ϣ* vrlo je rano doživjela promjene. Konstantin je oblikovao grafem *ϣ* za *j*, a *ϣ* za najoštriju bezvučnu afrikatu. Fonetska se realizacija kasnije pomaknula u smjeru *k* (Ohridsko) ili *št* (Preslavsko) i nakon izvjesnoga vremena prevladalo je *št*. Razvoj je bio sljedeći: *x_{tj} > (x_tt') > c'c' > šc' > št*, analogno i kod *x_{dj}*. Artikulacija geminata za *x_{tj}, x_{dj}* bila je u starobugarskom napetija

nego u drugim jezicima zbog čega se ovdje jače izrazila težnja prijelaza u neafrikate, što je kod zvučne geminate došlo do izražaja ranije, a kod bezvučne kasnije. Na istoku i jugozapadu izgovor je postao manje napet, dok se u bugarskom inicijalni glas izgovarao s tjesnacem od čega se prešlo do poluzatvorne artikulacije, dakle od geminate su se razvila dva glasa. Izgovor ove cjeline bio je razmjerno napet i tvrd. Autor, dakle, prihvaća fazu sa slabo umekšanim geminatama *c' c', z' z'*, koje su dale krajnje rezultate u različito vrijeme, iako je sam proces promjena *x_{tj}, x_{dj}* vjerojatno započeo svugdje istovremeno. Tamo gdje je izgovor bio najnapetiji (u bugarskome) do krajnjega se rezultata došlo najkasnije. Razvoj *x_{dj} > žd* u solunskome govoru bio je završen kratko prije Konstantina. Zbog toga svugdje susrećemo grafiju *žd*, izuzev Kij i Prag gdje *z* predstavlja sekundarni bohemizam. Razvoj *x_{tj} > št* u Konstantinovo vrijeme nije još bio priveden kraju, *št* se javlja u solunskom dijalektu tek kasnije.

JOSIP VRANA, *O odnosu Vukanova i Mstislavova evanđelja i postanku duljega evanđelistara novije redakcije* (141-160). Na temelju analize dvostrukih i višestrukih čitanja u Mstislavovu i Vukanovu evanđelju autor ispituje njihov međusobni odnos i podrijetlo njihove zajedničke pramatice, odnosno njihovih posebnih matica. Ne slaže se s rezultatima istraživanja L. P. Žukovske, O. Nedeljković i R. M. Cejtin koje smatraju da je Vukanovo ev., kao i pramatica duljega evanđelistara, ruskoga podrijetla. Vrana zastupa mišljenje da je pramatica duljih evanđelistara novije redakcije staroslavenskoga podrijetla

i da je nastala u Bugarskoj krajem 10. st., prije pada bugarskoga carstva 972. g. Iz Bugarske je u 11. st. dulji evanđelistar prenesen s jedne strane u Rusiju, a s druge strane u Makedoniju a odatle u Srbiju. Na ruskome je tlu dulji evanđelistar rusificiran unošenjem novih jezičnih varijanata, međutim ne sasvim dosljedno, tako da je u nekim čitanjima ostavljeno staro stanje. Osim toga, tekst je podvrgnut reviziji prema grčkome tekstu. Time je položen temelj ruskoj redakciji duljega evanđelistara. U Srbiju je dulji evanđelistar stigao preko Makedonije i na srpskome tlu nije doživio nikakve revizije. Zbog toga Vukanovo ev. čuva starije stanje od Mstislavova ev. i ima manje novih varijanata, iako su oba evanđelja potekla iz iste pramatice koja je bugarska. Vukanovo ev. je proizvod srpske kulturne sredine, njegov se prvi dio povezuje s bugarskom maticom, dok drugi dio potječe iz makedonske matice koja je prenesena u Srbiju krajem 11. ili na poč. 12. st.

RADOSLAV VEČERKA, *Paleoslovenističko djelo Josefa Vašici (K stému výročí jeho narození)* (161-173). Povodom 100. obljetnice rođenja J. Vašice (1884) R. Večerka se osvrće na Vašičine paleoslovenističke radove, konfrontirajući njihove rezultate s današnjim stanjem proučavanja problema koje je Vašica temeljno razradio. Vrlo je dragocjena i sva novija bibliografija koju Večerka ovom prilikom navodi. Vašičin naučni opus autor dijeli na dvije etape. U prvoj etapi za Vašicu je karakteristična širina interesa, osim u stsl. vrlo uspješno radi i u drugim oblastima slavenske filologije: na prvome mjestu, po svome značenju, ističu se bohe-

mistički radovi koji kulminiraju sintezom o češkom baroku. Paleoslovenistički interesi u ovom se prvom razdoblju ispoljavaju u editorskoj i prevodilačkoj djelatnosti povezanoj s interpretacijom teksta. Od 40. godina Vašica se koncentrira samo na paleoslovenističku problematiku i objavljuje veći broj temeljnih radova koji se odnose na početke slavenske liturgije, homiletike i na najstarije pravne spomenike. Sintetičku kulminaciju Vašičinih paleoslovenističkih studija predstavljaju *Literární památky epochy velkomoravské*, 1966, dosad najznačajnije češko filološko djelo s velikomoravskom tematikom. Vašičino djelo znači nesumnjiv napredak u poznavanju velikomoravske pismenosti, otvara nove horizonte, skrećući pažnju na nove međusobne relacije u najstarijoj slavenskoj pismenosti. Ocjenjujući Vašičin paleoslovenistički opus, Večerka, uz neosporno obogaćenje i unapređenje naših spoznaja o velikomoravskoj pismenosti, kao najpozitivnije njegove strane ističe njegovu inspirativnost i poticajnost za daljnja proučavanja u koja je trajno ugrađen Vašičin udio.

VLADIMÍR KYAS, *Problém původního textu Života Konstantinova i Metodějova* (174-176) se zadržava na nekim problemima metodološke naravi, povezanima s radom na rekonstrukciji Žitijâ. Na primjeru rekonstrukcije odlomka iz XIV glave ŽK koji govori o pozivu bizantskoga cara i o pronalaženju slavenskih slova iznosi neke probleme koje pojedini istraživači rješavaju na različite načine. Zatim se osvrće na tekstološku vrijednost sačuvanih rukopisa Žitija, grupiranih u četiri skupine (A-D). Problemu rekonstrukcije Žitija Konstantina i Metodija Kyas je posvetio ne-

koliko ranijih svojih radova, ali s obzirom na druga neodložna zaduženja nije mogao istraživanja nastaviti zbog čega apelira da netko drugi preuzme dovršenje ovog zadatka. Ako do toga ne dođe, preporučuje izdanje nekoga rukopisa ruske grupe B (najbolje br. 4) s čitanjima tipa A i D koje bi zgodno nadopunilo izvrsno izdanje srpskoga rukopisa 23 kod Grivca-Tomšiča.

VĚNCESLAVA BECHYŇOVÁ, *Text o pokřestění Velké Moravy domněle bulharského původu (177-194)* objavljuje najavljenou studiju (u Slaviji 52, 1983) o talijanskom anonimnom tekstu iz 1. pol. 17. st. koji je otkrio i izdao B. Dimitrov (1978), pretpostavljajući da je njegov autor Petar Bogdan i navodeći kao nesumnjive izvore Moravsku legendu ili barem njene izvore (Talijanska legenda) i djelo *Historia Bohemica* Eneja Silvija Piccolominijsa koji se u fragmentu izričito citiraju. Drugi problem koji se inicira u vezi s ovim tekstom je upotreba čeških ekvivalenata imena Ćirila i Metodija - Crha i Strachota. Ova su imena u Bugarskoj izazvala značajnu pažnju i u redu radova (većinom bez naučnih ambicija) se govori o starobugarskom podrijetlu imena Strachota. Primjera radi, autorica se osvrće na argumentaciju VI. Georgijeva za kojeg ime Strachota predstavlja jedan od argumenata u korist teorije o slavenskom (bugarskom) podrijetlu Ćirila i Metodija. Ova dva problema, tj. problem izvornika talijanskoga fragmenta i problematiku u vezi s imenima Crha i Strachota, autorica detaljno razrađuje, korigirajući niz netočnosti prethodnih radova. O bugarskome podrijetlu imena Crha i Strachota ne može biti govora: *Crh(a)* je staro-

češko ime koje je nastalo redovnim putem od $C/yr/il > C + r + h(a)$, dok je *Strachota* produkt srednjovjekovnoga etimološkog tumačenja latinske forme *Met(h)udius*: sastoji se od prijevoda latinske osnove + završetka -ota, kao što je objasnio već Dobrovský i s čime se slažu i rezultati suvremene češke onomastike. Autorica zatim skreće pažnju na činjenicu da su sva češka imena u talijansko-me fragmentu upotrijebljena u pravilnoj češkoj formi, čak bez pravopisnih grešaka, što upućuje na češke izvore, ili direktno na češki original. Prateći ovu indiciju, V. Bechyňová zaista uspijeva otkriti češki original talijanskoga teksta. Radi se o prijevodu 2. glave 3. knjige djela *Prodromus Moravographiae, to jest Předchůdce Moravopisu* (Litomyšl 1663) čiji je autor Tomáš Pešina z Čechorodu (1629-1680). U prilogu su paralelno objavljena oba teksta.

E. M. МЕЛЬНИКОВ, *Заметки о древнерусской азбуке (353-362)*. U grčkim i latinskim izvorima nalaze se zanimljiva saopćenja koja dopunjavaju podatke staroruske pismenosti o staroruskoj ćirilskoj azbuci - o njezinu sastavu i sistemu, o pojedinim slovima, njihovim nazivima i zvukovnoj vrijednosti. Jedan takav zapis, grčko *Skazanije o kreščenii Rusi* iz 13. st. autor analizira, uspoređujući ga s analognim suvremenim podacima staroruske pismenosti. U grčkom *Skazaniju* zapisani su slavenski nazivi 35 slova azbuke, zapis odgovara grčkomu izgovoru, ali upućuje na stsl. izvor, u pojedinim nazivima možemo otkriti istočnoslavenske elemente, a bilježenje mjesta naglaska odaje staroruski izgovor. Grčki zapis predstavlja najstariji popis naziva slova staroruske azbuke, jer

su svi slavenski izvori kasniji, potječu tek iz 16.-17. st. Usporedba azbuke grčkoga izvora sa staroruskom azbukom na novgorodskoj drvenoj pločici iz kraja 13. ili prijeloma 13.-14. st., kao i sa Onfimovim zapisom 36 slova azbuke na brezovoj kori iz pol. 13. st., pokazuje da grčki zapis bilježi starorusku azbuku koja se upotrebljavala u 13. st. Usporedba s najstarijim datiranim staroruskim spomenicima iz 11. st., a na prvome mjestu sa zapisom Grigorija u Ostr, upućuje na promjene koje su nastale u grafemskome sustavu staroruske azbuke. Promjene su se odnosile na jotiranje slova, prije svega na jotiranje jusova, zatim i na jotiranje *ja* i *je* koji postepeno ispadaju iz upotrebe, mada se susreću i u spomenicima iz 13. st., dok je odsutnost grčkih slova *ksi* i *psi* stara tradicija, preuzeta od istočnih Slavena zajedno s ćirilskim pismom još u 10. st.

B. M. РУСАНОВСКИЙ, *Восточнославянские литературные языки в преднациональный период* (362-368). U prednacionalnome periodu istočnoslavenskih jezika isprepliću se tri sistema normi: staroruski, regionalno-dijalektni i crkvenoslavenski i njihov suodnos unutar svakoga pojedinog jezika obilježava specifičnost njegova razvoja. Bitne razlike postoje u odnosu na značenje csl. normi i njihove uloge u formiranju književnoga

jezika. U ruskome jeziku dolazi do sinteze različitih normi u jedan jezični sistem s funkcionalno-stilskom diferencijacijom između csl. (zajedno s arhaičnim staroruskim) i govornih elemenata. Književni jezik Ukrajinaca i Bjelorusa, orijentiran na staroruske norme, do sredine 16. st. je jedinstven, dok u 17. st. već postoje odvojeni ukrajinski i bjeloruski književni jezik prednacionalnoga perioda. U ukrajinskome dominiraju govorni elementi i ovaj izvor postaje monopolnom osnovom nacionalnoga književnog jezika. Iako je nacionalni bjeloruski jezik izrastao isto na govornoj osnovi, stabilnost normi u prednacionalnome periodu uzrokuje u njemu odsutnost aktivnih procesa već krajem 17. st.

U 54. godištu nastavlja se prikazivanje rada IX međunarodnog kongresa slavista u Kijevu 1983. g. U 1. svesku H. BĚLIČOVÁ daje pregled prezentiranih tema koje su obrađivale morfološku i sintaktičku strukturu suvremenih slavenskih jezika: *K morfologické a syntaktické rovině na IX. mezinárodním kongresu slavistů v Kyjevě v r. 1983.* (64-71) i V. MATULA informira o radu sekcije za povijest: *Historická problematika na IX. Mezinárodním zjazdu slavistov* (72-77). U 2. svesku S. MATHAUSEROVÁ se osvrće na centralnu temu IX kongresa: *Literatura Kyjevské Rusi v slovanském a světovém kontextu* (202-204).

Zdenka Ribarova